

Pomembne novosti pri krepitvi socialne varnosti

V teku je široka javna razprava o osnutku republiškega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, o katerem naj bi republiška skupščina odločala v maju, zakon pa naj bi bil sprejet v juliju letos. Osnutek zakona je izdelan na podlagi izhodišč, o katerih smo v tem glasilu že pisali v preteklem letu ob obravnavi predloga za izdajo zakona.

Predno preidemo na prikaz nekaterih pomembnejših »novosti« v novi republiški zakonodaji, naj ponovno opozorim le na naslednje: poglobljena večletna aktivnost na izpopolnjevanju tega sistema je terjala nov samoupravni in družbenoekonomski položaj delavcev v združenem delu in drugih delovnih ljudi, opredeljen v Ustavi in zakonu o združenem delu. Osrednja pozornost, še zlasti pri oblikovanju novega zveznega zakona — sprejet aprila 1982 — je bila posvečena konkretizaciji ustavne kategorije minulega dela. To je bila in je tudi sedaj najzahtevnejša družbenopolitična in strokovna naloga. Opredeljeno je, da pokojninski sistem kot sestavni del združenega dela temelji na družbenoekonomskih odnosih pri pridobivanju, razporejanju in upravljanju dohodka, ki ga ustvarjajo delavci na podlagi minulega dela upokojujencev ter s svojim živim in minulim delom. Zato je minulo delo, poleg načela vzajemnosti in solidarnosti, opredeljeno kot temeljno načelo. Lahko ugotovimo, da je tako v zveznem kot v republiškem zakonu pri konkretizaciji tega načela storjen pomemben korak. Pri tem pa moramo upoštevati realnost, da imamo v naši dosedanji praksi na razpolago le eno uporabno merilo za ugotavljanje delavčevega prispevka po tem temelju, to je OD in je zato tudi ostal kot podlaga za odmero pokojnine. Po domače povedano, bolj ko bo minulo delo izpeljano v sistemu delitve OD, bolj bo prišlo do izraza tudi v pokojninskem sistemu. Torej morajo biti družbena prizadevanja predvsem usmerjena v nadaljnje izgrajevanje sistema razporejanja dohodka in delitve sredstev za OD na ustrezni načelih.

Sedaj pa k težko pričakovanim novostim v osnutku republiškega zakona. Bralci, ki ste prebrali uvodoma omenjeni članek in druge dosedaj objavljene prispevke v tisku, boste lahko ugotovili, da osnutek zakona v primerjavi s sedanjo ureditvijo prinaša bistvene, pomembne novosti, ki pomenijo krepitve socialne varnosti delovnih ljudi in občanov, še zlasti kmetov. Zato je prav, da novim rešitvam v javni razpravi posvetimo vso pozornost in jih kritično pretehtamo tudi z vidika naših realnih zmogljivosti in nadaljnega razvoja družbe kot celote.

Pri navajanju teh novosti ne bom sledila sistematiki zakona, temveč izpostavila tiste, ki so »po moji presoji« vsaj pogloblitve in še posebej zanimajo širši krog občanov.

V naši republiki smo se opredelili za enoten sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja delavcev v združenem delu in drugih delovnih ljudi. Upoštevajoč to izhodišče, osnutek zakona določa obvezno zavarovanje vseh kmetov: združenih — že na podlagi zveznega zakona — in individualnih. V dosedanjih razpravah je bilo mnogo govora in tudi deljenih mnenj o tem, kdo je kmet oziroma kako opredeliti status kmeta. Menim, da je prevladalo

edino sprejemljivo stališče, ki ni v interesu le samih kmetov, ampak tudi družbe kot celote, da se šteje za kmeta oseba, ki ji je kmetijska dejavnost edini oziroma glavni poklic, ne glede na dohodek, ki ga ustvarja. Taka opredelitev statusa kmeta je nujno terjala tudi ustrezne rešitve glede obsega pravic in financiranja zavarovanja. Pri oblikovanju konkretnih rešitev je zakonodajalec tudi upošteval načela zveznega zakona, po katerih je obseg pravic združenega kmeta odvisen od stopnje združevanja dela in sredstev oziroma ustvarjenega dohodka. Status združenega kmeta je definiran v veljavnih predpisih o združevanju kmetov. Toda tudi vsi združeni kmetje po osnutku zakona nimajo enakih pravic. Le nekateri združeni kmetje bodo zavarovani v obsegu kot delavci v združenem delu. Kateri so ti kmetje? Tisti, ekonomsko močnejši, ki bodo plačevali prispevek najmanj od zavarovalne osnove, ki ne bo nižja od zneska zajamčene pokojnine. Torej tem združenim kmetom bodo priznane enake pravice kot delavcem. Ostali združeni kmetje in tudi individualni kmetje bi imeli le pravico do starostne, invalidske in družinske pokojnine. Večje pravice pomenijo tudi večje obveznosti kmetov. Večkrat je bilo zastavljeno vprašanje, ali bodo vsi novi zavarovanci-kmetje zmogli plačilo prispevka, ko pa obstajajo med njimi bistvene razlike v dohodkovni sposobnosti, pa tudi sicer bo obremenitev dohodka iz kmetije večja, ker se bo v primerjavi s sedanjo ureditvijo povečal krog zavarovancev. Osnutek zakona namreč določa obvezno zavarovanje ne le kmetov-nosilcev kmetije, temveč tudi članov njihovih gospodarstev. Menim, da se predlagane rešitve ustrezne in življenjske, saj omogočajo, da se bodo kmetje sami odločili za osnove, določene bodo v razponu s strani SIS, od katerih bodo plačevali prispevek, seveda pa bo od tega tudi odvisna raven njihovih pravic. Predlagane rešitve naj bi tudi prispevale k hitrejšemu uveljavljanju novih družbenoekonomskih odnosov na vasi oziroma k združevanju dela, sredstev in zemlje med kmeti in združenim sektorjem. Temu cilju vsekakor služi ne le večji obseg pravic za združene kmete, temveč tudi predvideno pokrivanje dela obveznosti za plačilo prispevkov s strani OZD. Obvezno vključevanje vseh kmetov v enoten sistem zavarovanja je terjalo tudi nove vire sredstev. Tako naj bi v bodoče plačevali poseben prispevek iz dohodka od zemlje in gozda vsi lastniki zemljišč oziroma zavezanci za davek od dohodka zemljišč in gozda, ki niso zavarovani kot kmetje, torej tako imenovani »polproletarci«. Nadalje osnutek predvideva prispevek od katastrskega dohodka ob prenosu kmetijskega zemljišča s kmeta-zavarovanca na drugo fizično osebo, ki ni zavarovanec-kmet ali na pravno osebo, če gre za spremembo namembnosti zemljišča. Te rešitve brez dvoma kažejo na posebno družbeno vrednotenje zemlje kot minulega dela kmečkih generacij.

Kaj bo s sedanjimi uživalci kmečkih pokojnin? Le-ti bodo tudi vnaprej — uzakonjen je prehodni sistem — uživali kmečko pokojnino v skladu z zakonom o starostnem zavarovanju kmetov. Kmetom, starejšim od 60 let, pa je dana možnost, da se sami odločijo, bodisi za

starostno zavarovanje ali za pokojninsko-invalidsko zavarovanje. Končno naj omenimo še eno novost s področja zavarovanja kmetov, to je možnost dokupa let. Tako možnost pa osnutek zakona ne predvideva le za kmete, temveč tudi za druge zavarovance, ki so opravljali samostojne dejavnosti (obrtniki, gostinci...) pred vstopom v zavarovanje.

Glede slednjih naj še posebej opozorim na nov način urejanja njihovega zavarovanja. V bodoče tega zavarovanja ne bi več urejale pogodbe, opušča pa se tudi sedanji pogoj za zavarovanje, to je pripadnost posamezni poklicni organizaciji. Zavarovala se bo lahko vsaka oseba, ki ji je opravljanje samostojne gospodarske ali poklicne dejavnosti edini ali glavni poklic; seveda je potrebna prijava v zavarovanje pri SIS.

Osnutek zakona pa glede kroga zavarovanja ureja še neko novost in sicer obvezno zavarovanje vrhunskih športnikov s stalnim prebivališčem v naši republiki, ki niso zavarovani na kakšni drugi podlagi — npr. iz delovnega razmerja. Status takega športnika naj bi ugotavljala telesnokulturna skupnost Slovenije.

Več novosti osnutek zakona prinaša glede pridobitve in odmere praveic. Še zlasti je pomembna pravica do zajamčene pokojnine, ki gre osebam s polno pokojninsko dobo. Višino te pokojnine naj bi določila SIS, pri tem pa bo morala upoštevati predpisana merila, da ta pokojnina ne more biti nižja od 55 % povprečnega nominalnega OD delavca v republiki v preteklem letu. Če bi ta pravica že bila uza konjena, bi znašala od 1. 1. 1983 dalje najmanj okoli 7900 din.

Zajamčene pokojnine pa ne smemo zamenjati z minimalno pokojnino, ki pomeni izpeljavo načela v zajamčeni pokojnini za vse upokojujence. Osebi, ki bi uveljavila pokojnino s krajšo od polne pokojninske dobe, se pokojnina odmeri najmanj od pokojninske osnove v določenem odstotku — predlog je 64,70 % — od povprečnega nominalnega OD vseh delavcev zaposlenih na območju republike v preteklem letu. Upoštevajoč omenjeni % bi od 1. julija letos znašala najnižja pokojninska osnova okoli 9300 din, minimalna pokojnina pa bi bila odvisna od dolžine pokojninske dobe — lestvico odstotkov naj bi določila skupnost in predvidoma naj bi ostala ista kot sedaj.

Osnutek zakona pa ne predvideva le limitiranja spodnje meje pokojnine, ampak ureja tudi možnost limitiranja navzgor. Predlagani sta dve varianti: po eni naj bi pokojnina ne presegla 85 % 3,5 po drugi pa 4-kratnega povprečnega OD zaposlenih v preteklem letu. Če bi upoštevali drugo varianto, potem bi lahko znašala najvišja pokojnina v letošnjem letu 48.840 din. Konkretno pa bi o tem odločala pokojninska skupnost s samoupravnim splošnim aktom.

Mnogi delavci se bodo razveselili predlagane novosti — ponovne uvedbe pravice do predčasne pokojnine. Že ob obravnavi zveznega zakona je bilo to vprašanje v središču pozornosti tudi v naši republiki. O tem je bilo že

veliko napisanega, še zlasti o argumentih, ki govorijo za ponovno uvedbo te pravice. Tudi v naši republiki ni več dileme, ali uveljavimo te pravice. Še vedno pa si nismo enotni o tem, ali naj bo uporaba tega instituta ožja ali širša oziroma ali naj bo odstotek zmanjšanja pokojnine za vsako leto predčasnega odhoda v pokoj večji ali manjši oziroma ali naj uveljavimo čim bolj enoten režim v vsej Jugoslaviji. Osnutek zakona ponuja dve varianti: 1,5% oziroma 2% zmanjšanje za vsako leto predčasnega odhoda v pokoj. Seveda pa so prisotna tudi razmišljanja, da bi moral biti % višji, sicer bo prevelik pritisk na predčasno upokojevanje, kar gledano dolgoročno in z vidika naših ekonomskih možnosti vsekakor ni sprejemljivo. Zato je prav, če temu vprašanju v javni razpravi posvetimo potrebno skrb — še zlasti zato, ker se upokojujejo generacije, ki so nosile težo povojne izgradnje.

Ko ocenjujemo predlagane rešitve, pa moramo upoštevati še en vidik: predčasno upokojevanje bi vsekakor zmanjševalo pritisk na invalidsko upokojevanje.



VABILO

DRUŠTVO NEKADILCEV
LJUBLJANA ŠIŠKA

obvešča vse člane društva ter prijatelje zdravega življenja, da bo redna letna skupščina društva v

sredo, 30. marca 1983 ob 16. uri

v levi dvorani občinske skupščine občine Ljubljana Šiška, Trg prekomorskih brigad 1.

Na letni skupščini bo upravni odbor društva poročal o aktivnosti društva, problematiki in usmeritvi za nadaljnje delo.

Vljudno vabimo vse člane društva ter prijatelje, da se letne skupščine polnoštevilno udeležijo.

UPRAVNI ODBOR
DRUŠTVA NEKADILCEV

Upokojevanje bodo še posebej zanimalo novice v sistemu usklajevanja pokojnin. Bistveno spremembo je uveljavil že zvezni zakon, in to obvezno usklajevanje pokojnin med letom z gibanjem OD in poračun razlike v začetku koledarskega leta. Tak sistem terja večja finančna sredstva, zato ga ni možno uveljaviti takoj. Zakon prepušča odločitev o tem SIS, s tem da določa rok, do kdaj ga morajo uveljaviti — najkasneje do 31. 12. 1986. Predvideva se postopna uvedba, kar bo po-

drobno regulirano s samoupravno regulativo SIS. Osnutek republiškega zakona, izhajajoč iz načel zveznega zakona, določa spodnjo mejo za usklajitev pokojnin med letom — ki znaša 90% rasti nominalnih OD. Kot omejeno naj bi uveljavili sistem postopnega prehoda na tekoče usklajevanje, da bi tako lažje zbrali za to potrebna sredstva. Glede usklajevanja pokojnin osnutek zakona predvideva še eno konkretizacijo ustavnega načela minulega dela in sicer tako, da predvideva tudi usklajevanje pokojnin po rasti družbene produktivnosti dela.

Več novosti je predvidenih na področju invalidskega zavarovanja, katerih osnovni namen je krepitev odgovornosti združenega dela za preprečitev invalidnosti ter za ustrezno zaposlitev delovnih invalidov. Bistven premik na tem področju je uveljavil že zvezni zakon, ki določa temeljne pravice in njihovo uresničevanje neposredno v organizacijah združenega dela.

Temeljne pravice so: pravica do dela z delovnim časom, ki ustreza preostali delovni možnosti, pravica do kvalifikacije in prekvalifikacije in pravico do ustrezne zaposlitve in na tej podlagi pravica do denarnih nadomestil. Republiški zakon določa le temeljna načela za določanje višine posameznih vrst nadomestil, konkretnije pa bodo ta vprašanja urejena s samoupravno regulativo OZD.

Neposredna odgovornost organizacij OZD na tem področju razumljivo tudi terja zagotavljanje potrebnih sredstev in se bo zato moral zmanjšati prispevek, ki so ga doslej OZD zagotavljale skupnosti za te potrebe. V skupnosti naj bi v bodoče uveljavljali in uresničevali pravice le tisti zavarovanci s preostalo delovno zmoglostjo, ki ob nastanku invalidnosti niso v

delovnem razmerju, nosilci samostojnega osebnega dela in združeni kmetje, osebe v delovnem razmerju pa le tedaj, če iz objektivnih razlogov teh pravic ne bi mogle uresničevati v svojih temeljnih delovnih okoljih. Prav gotovo bo v združenem delu razprava posvetila še posebno pozornost vprašanju objektivnih razlogov.

Tudi na področju družinske pokojnine naj bi prišlo do določenih sprememb. Le-te so v širši krogi zavarovanih družinskih članov; pravico do družinske pokojnine naj bi pridobili tudi bratje in sestre ter otroci brez staršev, ki jih je zavarovanec preživljal. Prav tako naj bi bila ta pravica zagotovljena osebi, ki je z zavarovancem živela v življenjski skupnosti, ki je po zakonu o zakonski zvezi izenačena z zakonsko. Prepričana sem, da bo v javni razpravi doživela veliko zanimanje tudi predlagana rešitev o izenačitvi let starosti za vdovo in vdovca oziroma starše kot pogoja za pridobitev pravice do družinske pokojnine. Pri vdovi se starostna meja zvišuje na 50 let, pri vdovcu pa znižuje od 60 na 50 let; isto velja za roditelja — mater oziroma očeta.

Kar zadeva pokojninsko dobo, se nekatera pričakovanja ne bodo uresničila. V predlogu za izdajo zakona je bilo namreč predvideno, da bi se služenje kadrovskega roka nad določeno dobo štelo v pokojninsko dobo. Take rešitve osnutek zakona več ne predvideva iz razloga, ker gre za vprašanje, ki bi ga morali enotno urediti v merilu celotne Jugoslavije. Prav gotovo pa se bodo nekateri razveselili predvidene možnosti, da se lahko sami opredelijo, da se jim v pokojninsko dobo šteje beneficirani staž le v dejanskem trajanju. To namreč pomeni, da bodo lahko dalj časa ostali v delovnem razmerju.

V primerjavi s sedanjo ureditvijo pa osnutek zakona prinaša pomembno novost tudi glede odškodninske odgovornosti. Le-ta naj bi se praviloma presojala po zakonu o obligacijskih razmerjih, glede na specifičnost področja pokojninskega in invalidskega zavarovanja pa naj bi republiški zakon uredil le nekatere posebne primere, hkrati pa opredeljuje tudi odgovornost SIS za škodo, ki jo povzroči zavarovancu.

Anka Tomiňek



Na seminarju za vodenje javne razprave o osnutku zakona o pokojninsko invalidskem zavarovanju je udeležencem spregovorila Marta Majcen, strokovna sodelavka SPIZ.